

tésztaszűrő kanalát faragni tizenkét napon át, amik segítségével a karácsonyi éjféli misén felismerhető a boszorkány.

Nagy a különbség a két Luca, a keresztény szent és a közép-európai démoni boszorka, a világos és a sötét Luca között.”

A szerző erdélyi származású édesanyja sok népszokást hozott magával a Tündérországból, és ezeket ápolta, élte és átörököltette családjában. E hagyományokat, ezek meghittségét, az apró részletekre való odafigyelést közvetíti ez a könyv. Értékes olvasmány körünkben, mikor a hétköznapi szürkéségét és egyformaságát csak a rítustalan „szabad- és munkaszüneti napok” tarkítják, de nem tudjuk, mikor van Gyümölcsoltó vagy Szent Boldogasszony, Szent Gergely vagy Szent György napja, és sokáig sorolhatnánk. Azt sem tudjuk pontosan, hogy melyik hónap is a régi kifejezésekkel élve Böjtmás, Szent Jakab, Kisasszony vagy Szent Mihály hava.

Az én kalendáriummomat csízióként forgatva megszemélyesednek az ismeretlen naptári ünnepek, kicsit újraélhetjük, újratanulhatjuk öregszüleink lassan feledésbe merülő hagyatékát, általa otthonosabban érezzük magunkat a világban.

„Karácsony éjszakáján, miután adventben kisuvickolták lelküket, testben is megtisztultak a régiek. Aranyvizet, életvizet, szenteltvizet

merítettek a kutakból, forrásokból. Eladó lányok szebbek lettek a mosakodástól, betegek, akik ittak belőle, egészséget nyertek. Vacsorára a lucabúzával, kizöldült borbálaággal ékes asztalról mézes diót, mákosgubát ettek. Fiúgyerekek zörgettek be házról-házra járva a szögedi tájon, bácskai falvakban, s kérdezték: Meghallgatják-e az angyali vigasságot?”

Az én kalendáriummom, melyet a szerző saját illusztrációi díszítenek, arra biztat, hogy meghallgassuk.

KOVÁCS FLÓRA ESZTER

(*Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2002. 267 o. 1600 Ft*)

Kunkovács László:

Köemberek

Hozzávetőleg száz év választja el az utolsó, kun kéz faragta csészetartó köember születését a latinizmus burkából kihámló *Ómagyar Mária-siralom* gyönyörű sorainak világra jöttétől. Ezt a csekély időbeni távolságot már csak azért is könnyű áthidalni, mivel a névtelen művészt a dél-orosz síkságon éppúgy, mint tőle nyugatabbra, lényegében ugyanaz az indíték, az elmúlás mélyen átértett gondolata sarkallhatta. De ami kurt táv az időben, hetedhét országban túlerő a térben. Egyébként is megle-

hetősen széles határ a kőembereké; keleten a mai Tuva Köztársaság (Mongóliától északra található) földjén kezdődik, legnyugatibb pontja pedig nincs messze a mi Alföldünkötől. De hát kifélék is azok a kőemberek?

Nem csoda, hogy keveset tudunk róluk. A magát etnofotográfusnak keresztelő Kunkovác Lászlónak igaza van: a nomád társadalmakkal nem bánik valami nagyvonalúan a kultúrhistoria, holott épp az őtörök népek által (a kora középkortól a mongol–kun háború időszakáig) hátrahagyott ember alakú kőidolok bizonyítják, hogy a monumentalitás (ha nem is feltétlenül tárgyi méretekben megnyilvánulva) igenis honos a sztyeppén. A nomádok a hatodik századtól kezdve „szinte telehintették a kontinensen átívelő fűtengert” e különös, bálványszerű szobrokkal. „Hajdan – írja Kunkovác László – ezer és ezer állott belőlük a végtelen térségben, fenséges nyugalmat árasztva, dacolva az idővel.”

A szerző (és kamerája) nyolc ázsiai és egy ukrainai tanulmányút alkalmából szembesült a vizuális antropológia – azaz a képi fogódzókra hagyatkozó kultúrakutatás – számára különösen felbecsülhetetlen értéket jelentő kőszobrokkal. Kunkovác azonban nemcsak gazdag képanyagot hozott magával (főleg a belső-ázsiai térségekből), de jegyzetelt is. A könyv Erdélyi István ré-

gészprofesszor gondolattágító tanulmánya mellett érdekes írást közöl a sztyeppéhez szegzett mitológia és egy közép-európai utas találkozásáról. Kunkovác Lászlót az adat- és ismeretbőség sem akadályozza abban, hogy a barangolásairól szóló esszé segítségével a füves puszta egyszerre rögzödjön történeti és művészeti tájként az olvasó emlékezetébe. A lírai és dokumentatív tónus ízléses arányát vesszük észre a képekre nézve is; a szerző, mint maga mondja, tárgyak helyett élethelyzeteket gyűjt. A civilizációtól távoli vidéken megörökített mai halotti tor időtlen szertartásához, a fotók és az érzékletes kísérőszöveg jóvoltából, könnyű odaképzelní a kőöst: „Valósággal odahúzott magához. [...] Több egyszerű szobornál. Humanizálja a tájat, belehelyezi a vidéket a történelembe. Valahányszor felidézem, mind nagyobbnak tűnik... Áldozati edénykékét két kézzel tartja, derekán a veretekkel ékesített öv oly módon felhelyezve, ahogyan honfoglalás kori leleteink alapján rekonstruáljuk, vagy ahogy ma is viselik a nyugat-mongóliai kazakok.”

Kunkovác László nem véletlenül említi a híres kínai cseréphadserg szobrai; merthogy hozzájuk hasonlóan a kőemberek száma is tetemes, mintegy hatezer lehetett belőlük, és mindegyik – a szobrászati remekműtől az elnagyoltabb faragványig – külön arc, de (mint a fotog-

ráfiák tanúsítják) soha nem tudnak unalmassá válni. A szemléző kíváncsiságát különösképp csiklandozhatják a sírszéli alkalmakat feledtető monumentumok, amelyek a tavasz- és termékenységtünnepekre emlékeztetnek. Ugyancsak rendbontóak a koronás kőemberek fotói. „Termékenység istenasszonya, földédesanyja bizonyára valahány népnek volt egykoron, ilyen mély tartományban már hasonlóképp gondolkodunk... Pogány-keresztény Boldogasszonyunk, a magyar néplélek jóvoltából koronával megtisztelt Mária és a türkök Umaj istenasszonya most összekapcsolódnak képzeletünkben, mint ha roppant messziről rokonok lennének. Effélett megérezhetünk – bizonyítani a tudomány feladata.” Lám, így érünk vissza a fájdalmas szavú Máriához. „Maraggyun urodum”, azaz: maradjon uracskám, zokogta ő. Az ember persze nem töltheti föl magát hittel, ha nem emlékszik, honnan, milyen forrásból serdült ki elsajátítandó hite. Most itt van a hit tanulni való részéből egy merítésnyi; tessék kedvet érezni hozzá.

KELEMEN LAJOS

(*Masszi Kiadó, Budapest, 2002. 120 o. 2990 Ft*)

Szép napok

„Bunda, bunda, szőrös bunda, pina megy az úton, lökd oldalba! Irha-bunda, köpönyeg, nyáladz meg a pöcsömet!”

Ez egy fiatalkorú leányanya, Maja mantrája (Tóth Orsi, színészhallgató, a legjobb női karakteralakítás díját kapta a múlt Szemlén, megérdemelten; irányt vesztett cicababa, prózai és pengefinom) két tolófájás között, egy működő mosógép mellett. Köröskörül az egész mosodában más mosógépek is örvénylenek kíméletlenül neki-nekizajongva, a beléjük programozott munkaterv szerint. Sűrűsödnek a fájások, elfolyik a magzatvíz. Aztán Mária, a mosodás. Ő segédkezik a titkos szülésnél két adag mosnivaló között (Wéber Kata, színészhallgató; dermesztő tárgyilagosság, fanatizmus és manipulatív hajlam, tökéletes Antimária). Vértől csatagos újszülött. Mária kifizeti és magához veszi a gyereket. Neki már kerek a világ: munka, férj és gyerek. Szemre hibátlan a teste is, egész élete is, de sejthető, hogy mindkettő inkább ahhoz a kerekablakos, kibelezett mosógéphez hasonlatos, amelyben szeretett öccse fürdik majd magzati pózban, egy későbbi jelenetben. A gyerekátültetést és a tranzakciót nem is látta más, csak ez az öcs, Péter, ő is titokban. Szabadságon volt a javítóból, tudjuk meg két mosodai